

EESTI PANGA TULEVANE ROLL EUROALA LIIKMENA

Kui Eesti võtab kasutusele euro, saab Eesti Pangast **Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPS) täievoliline¹ liige**. Eesti Panga nendes tegevusvaldkondades, mis kuuluvad Euroopa Liidu aluslepingute kohaselt Euroopa Keskpanka (EKP) ja EKPSi pädevusse, toob see kaasa olulisi muutusi. Samas jääb rida keskpanga põhitegevusvaldkondi, näiteks finantsstabiilsuse tagamine, suuresti väljapoole EKPSi pädevust, kuigi ka siin toimub ulatuslik üleeuroopaline koostöö². Sellistes valdkondades on euroalaga liitumisest tulenevad muutused minimaalsed. Enam-vähem senisel kujul jätkub ka kõigi nende keskpanga funktsioonide täitmine, mis pole otseselt seotud Euroopa Liidu liikmesusega – näiteks Eesti majanduse seire ja analüüs, majandusprognoosi koostamine, ametlike välisreservide³ haldamine, finantsjärelvalve korraldamine, rahvusvaheline koostöö väljaspool Euroopa Liitu (nt IMFi ja BISiga) ja palju muud.

EKPS koosneb Euroopa Keskpankade ja Euroopa Liidu riikide keskpankadest, mis kõik on iseseisvad asutused. Kõigi ELi riikide keskpangad on Euroopa Keskpanka omanikud ja teevad sissemaksid EKP põhikapitali ning reservidesse. Sissemaks suurus sõltub liikmesriigi SKPst ja rahvaarvust.

EKPSi **põhieesmärk on tagada hinnastabiilsus** ning selle kõrval aidata kaasa Euroopa Liidu majanduspoliitiliste eesmärkide saavutamisele, kahjustamata seejuures hinnastabiilsuse põhieesmärki.

EKPSi põhiülesanded on järgmised:

- eurosüsteemi ühtse rahapoliitika kujundamine ja rakendamine;
- välisvaluutaoperatsioonide teostamine;

- euroala liikmesriikide ametlike välisreservide haldamine;
- maksesüsteemide tõrgeteta toimimise tagamine.

Lisaks toetab EKPS oma tegevusega finantsjärelvalveasutusi ja aitab kaasa finantsstabiilsuse tagamisele Euroopa Liidus. EKPS korraldab ka oma ülesannete täitmiseks vajaliku statistika kogumist.

Kokkuvõttes toob euroala liikmeks saamine suuremaid muutusi kaasa rahapoliitika ja euroala majandusanalüüsi, reservihalduse ja välisvaluutaoperatsioonide, statistika ning sularaha ja maksesüsteemide vallas.

Rahapoliitika ja majandusanalüüs

Euroala rahapoliitikas järgitakse **keskse otsustamise ning hajutatud teostamise** põhimõtet. Kõik rahapoliitika küsimused ning EKPSi ülesannete täitmiseks vajalike reeglite kehtestamine ja otsuste vastuvõtmine kuuluvad **EKP nõukogu⁴** pädevusse. Rahapoliitilise raamistiku kujundamisel ja rahapoliitika eesmärkide määratlemisel teeb EKP nõukogu koostööd liikmesriikide keskpankadega. Koostöö toimub arvukates EKPSi komiteedes ja rakkerühmades, kus kõik olulised otsused eelnevalt läbi arutatakse. EKP juhatuse ülesanne on korraldada EKP nõukogu otsuste rakendamist riikide keskpankade kaudu.

Praegu EKPSis kasutatavatest rahapoliitikavahenditest on olulisemad kommertspankadele lühiajaliste laenude andmiseks regulaarselt korraldatavad **repooksjonid ja kohustuslike reservide süsteem**. Tuginedes EKP ja EKPSi komiteede koostöös valminud materjalidele, määrab EKP nõukogu konkreetse inflatsiooneesmärgi

¹ Praegu on Eesti Pank EKPSi piiratud õigustega liige.

² Finantsstabiilsuse tagamisel on EKPSil üksnes piiratud roll, mis seisneb eelkõige eri riikides aset leidvatest tegevustest teavitamises. Finantsüsteemi reguleeriva seadusandluse väljatöötamine on Euroopa Liidu teiste asutuste ja ELi riikide pädevuses.

³ Mitte segi ajada keskpanga reservidega (vt „Reservihaldus ja välisvaluutaoperatsioonid“ lk 25).

⁴ EKP nõukogu koosneb EKP juhatuse liikmetest ja euroala riikide keskpankade presidentidest. Kui Eestist saab euroala liige, saab Eesti Panga presidentist EKP nõukogu liige.

ning selle saavutamiseks vajalikud rahapoliitilised intressimäärad. Rahapoliitiline põhieesmärk on praegu sätestatud inflatsioonimäär, mis on keskmises perspektiivis 2% lähedal, kuid siiski alla selle. Tähtsaim rahapoliitiline intressimäär on EKPSi põhirefinantseerimisoperatsioonidele kohaldatav intressimäär. Selle viimane väärtus enne 1. jaanuari 2010 oli 1,00%.

Igapäevast rahapoliitikat viiakse ellu EKP ja liikmesriikide keskpankade koostöös. Näiteks kehtestab kohustuslike reservide määra ja regulaarsete refinantseerimisoperatsioonide mahu ehk eurosüsteemi kommertspankadele antavate lühiajaliste laenude kogusuuruse EKP, ent rahapoliitiliste tehingute vahendamine on liikmesriikide keskpankade ülesanne. Kommertspankade kohustuslikud reservid paiknevad liikmesriikide keskpankades avatud kontodel. Ka laenuandmine kommertspankadele toimub eurosüsteemi keskpankade vahendusel – konkreetse refinantseerimisoperatsiooni ehk sisuliselt laenutehingu sõlmimise juures on kommertspanka partneriks üldjuhul liikmesriigi keskpank, mitte EKP.

EKPSi rahapoliitilise põhieesmärgi saavutamise ei ole mõeldav ilma euroala majandusarengu seire, analüüsi ja prognoosimiseta. EKP nõukogu langetab intressiotsused euroala majanduse ja rahapakkumise tervikliku analüüsi tulemusena. Analüütiline töö jaguneb kahe suure valdkonna vahel. Ühest küljest jälgivad nii EKP kui ka euroala liikmesriikide keskpangad euroala majandust üldiselt – vaadeldakse näiteks kogunõudlust, finantsturgude intressitaset ja likviidsust, kapitali- ja tööturul valitsevaid tingimusi, euro vahetuskursi muutusi ja maailmajanduse üldist arengut. Väga oluline teema on euroala riikide eelarvepoliitika. Majandusanalüüsi

tulemusena valmib hinnang lühemas ja keskmises vaates ees ootavatele inflatsioonimuutustele. Teisest küljest jälgitakse rahapakkumise ja krediidi koondnäitajaid ning nende pikaaegsemat mõju inflatsioonile.

Kõik see toimub EKP ja riikide keskpankade tihedas koostöös. Euroala riigi keskpanga suutlikkus oma seisukohti veenvalt esitada ning otsustele eelnevatel aruteludel tõhusalt kaasa rääkida eeldab ulatuslikku „kodutööd”. See seab kõrged nõudmised keskpanga töökorraldusele ja töötajatele.

Reservihaldus ja välisvaluutaoperatsioonid

Välisreservide haldamine EKPSis jaguneb kaheks. Iga euroala liikmesriigi keskpank teeb **sissemakse EKP põhikapitali ja välisreservidesse**. Neid reserve kasutatakse vajaduse korral valuutaturu interventsioonideks, mis toimuvad kas ainult EKP osalemisel, kõigi euroala riikide keskpankade osavõtul või mõne kombineeritud variandina. EKP ise oma reservide investeerimisega ei tegele, vaid seda teevad liikmesriikide keskpangad. EKP reservid jagatakse haldamiseks rahvuslike keskpankade vahel nn kapitalivõtme⁵ järgi. Investeerimisest saadav tulu läheb EKP-le; liikmesriigid osalevad EKP kasumi jagamisel ja vajaduse korral suurendavad EKP kapitali.

Lisaks EKP reservidele haldab iga EKPSi kuuluv keskpank iseseisvalt **oma riigi ametlike välisreserve**. Liikmesriigi ametlike reservide haldamiseks ei ole kehtestatud ühtseid reegleid. Eurosüsteemis on nende reservide funktsiooniks tagada vajaduse korral lisissemakse

⁵ Kapitalivõti – kooskõlas EKPSi ja EKP põhikirja käsitleva protokolliga artikliga 29 kaalutakse ELi riikide keskpankade osa EKP kapitali märkimisel, arvestades võrdselt vastavate liikmesriikide osa Euroopa Liidu elanikkonnas ja SKPs, mille teatab EKP-le Euroopa Komisjon. Osakaalu korrigeeritakse iga viie aasta järel või uue liikmesriigi ühinedes Euroopa Liiduga. Sellest tulenevalt toimus 1. jaanuaril 2009 iga viie aasta järel ette nähtud EKP kapitali märkimise aluse korrigeerimine Euroopa Komisjoni esitatud andmete põhjal. EKP märgitud kapitali kogusumma moodustas 2009. aasta 1. jaanuaril 5 760 652 402,58 eurot. Eesti osakaal selles oli 0,1790%. Üksteist euroalavälisest liikmesriiki peavad tasuma miinimumosa enda märgitud kapitalist (praegu 7%) panuseks EKP tegevuskuludesse. Vt ka http://www.ecb.int/press/pr/date/2009/html/pr090101_1.en.html.

EKP reservidesse. Keskpanga reservidel on aga ka palju laiem roll. Nimelt on liikmesriikide keskpangad, kaasa arvatud Eesti Pank, iseseisvad juriidilised isikud oma varade ja kohustustega, mistõttu peab neil olema piisav kapitalipuhver erakorraliste kahjude katteks. Piisavat kapitalipuhvrit on Eesti Pangale vaja ka eurosüsteemi rahapoliitika elluviimisega otseselt mitte seotud ülesannete täitmiseks.

Sularaha ja maksesüsteemid

Sularaha ringlusse laskmist puudutavad eeskirjad ja reeglid kehtestab EKP nõukogu, konsulteerides eelnevalt liikmesriikide keskpankadega. Sularaharingluse igapäevane korraldamine on eurosüsteemi keskpankade ülesanne ning euro sularaha läheb ringlusse (kommertspankade vahendusel) liikmesriikide keskpankadest, mitte EKPst. Seetõttu ei ole ka ringluses olev euro sularaha mitte EKP, vaid liikmesriikide keskpankade kohustus ning on arvel liikmesriikide keskpankade bilanssides.

Üks EKPSi põhiülesanne on edendada maksesüsteemide tõrgeteta toimimist. Seda ülesannet täidavad EKPSi kuuluvad keskpangad kahel viisil – maksesüsteemide haldurina ja valdkonna poliitika kujundajana (järelevaatajana).

Eesti Panga kui maksesüsteemide halduri jaoks ei too euroalaga liitumine kaasa mingeid muutusi.

Eesti Panga kui EKPSi liikme roll maksesüsteemide valdkonna poliitikakujundajana hõlmab põhiliselt kahte kohustust. Esiteks osaleb Eesti Pank EKPSis maksesüsteemide poliitika väljatöötamises (eelkõige tähendab see EKPSi standardite ja juhendite ning Euroopa Keskpanga õigusaktide väljatöötamist). Teiseks täidab Eesti Pank nii täna kui ka tulevikus maksesüsteemide järelevaataja rolli, hinnates maksesüsteemide vastavust kehtestatud standarditele.

Statistikategevus

EKPS vajab oma põhiülesannete täitmiseks üksikasjalikku teavet euroala majanduse ja finantssüsteemi kohta. Andmete kogumisel, töötlemisel, analüüsil, avaldamisel ja metoodikategevusel kehtiv ülesannete jaotus EKP ja liikmesriikide keskpankade vahel sarnaneb sellega, mis kehtib rahapoliitika vallas. EKP nõukogu kinnitab EKPSi tööks vajalikud standardiseeritud statistikanõuded ja statistika edastustähtajad, olles eelnevalt konsulteerinud liikmesriikide keskpankadega. Statistiliste andmete igapäevase kogumise ja töötlemisega tegelevad aga keskpangad.

Pärast Eesti ühinemist euroalaga kasvavad Eesti Panga tööülesanded statistika vallas, kuna ühisrahasüsteemis nõutakse euroala keskpankadelt üksikasjalikumalt statistikat kui euroalaväliselt keskpankadelt.

Keskpanga varad ja kohustused pärast eurole üleminekut

Eesti Pank ja teiste euroala riikide keskpangad on ka pärast euro kasutuselevõttu sõltumatud ja iseseisvad keskpangad oma varade ja kohustustega. Eurosüsteemiga ühinedes ei jää Eesti Panga bilansis varasid või reserve üle. Tõsi, bilansi kogumaht väheneb mõnevõrra, põhiliselt kommertspankadele kehtestatud kohustusliku reservi määra muutuse tõttu.

Eesti Panga bilansi **kohustuste poolel** toimub pärast euroalaga ühinemist ainult kaks tehnilist muutust. Esiteks kirjendatakse sularahaemissioon (mis on bilansis kirjas keskpanga kohustusena) mitte kroonides, vaid eurodes ehk muutub raha nimi. Kohustuse suurus põhimõtteliselt ei muutu (tehniliselt on sularahaemissiooniga seotud kohustuse kirje bilansis alates euroalaga liitumisest arvestuslik suurus ehk hinnang Eesti osale kogu piirkonnas käibele lastud sularaha-

kogusest). Nii nagu praegu kroonid, jäävad tulevikus Eestis ringluses olevad eurod Eesti Panga kohustuseks, mis on vaja saja protsendi ulatuses katta Eesti Panga varadega.

Teiseks väheneb pärast euro kasutuselevõttu EKP reeglite kohaselt Eesti pankade kohustusliku reservi nõue – kohustusliku reservi määr langeb praegusest 15%lt 2%le.⁶ Selle tulemusena hoiavad pangad oma kontodel Eesti Pangas vähem raha.

Varade poolel toob euroalaga ühinemine kaasa samuti kaks muutust. Esiteks suureneb Eesti Panga osalus EKP-s ning kantakse üle osa reservidest. Teiseks, kuna kohustusliku reservi määr alanedes viivad pangad osa (kuid mitte mingil juhul kogu) kontoraha Eesti Pangast välja, vähenavad selle võrra ka Eesti Panga välisvarad.

Pärast euro kasutuselevõttu **hakkab järk-järgult muutuma Eesti Panga varade struktuur**. Kui krooni emissioon peab olema valuutakomitee reeglite kohaselt tagatud ainult välisvaradega, siis euro emissioon võib olla tagatud nii kodu- kui ka välismaiste varadega (nõuetega nii Euroopa Liidu ja liikmesriikide kui ka välisriikide vastu), mis peavad vastama EKPSi ühtsetele nõuetele. Kui praegu on krooni kattevaraks suurte tööstusriikide (USA ja euroala) valitsuste võlakirjad, siis euroalal võivad (euro) kattevaraks lisaks võlakirjadele olla ka teistsugused finantsvarad, nagu näiteks laenuid kommertspankadele.

⁶ Keskpangas hoitava reservi tegelik vähenemine on siiski väiksem, sest ligi pool kohustuslikust reservist on pankadel lubatud täita kõrgekvaliteediliste likviidsete välisvaradega.